

rationis et ordinis : nihilominus inde non sequi, vel rationalem animam non esse veram et propriam formam, vel esse analogice animam : sed ad summum sequi, esse sub genere animæ excellentiori. Unde ad primam probationem imprimis dicimus sub dubio esse, an anima rationalis unita corpori subsistat ? Tamen, licet hoc demus, negandum non est, quin totum suum esse corpori communicet, etiamsi prius illud in se habeat, et in eo subsistat. Simul enim est, quod est, et quod totus homo simul cum corpore est, ac subsistit ; quia licet sit actus subsistens, nihilominus est substantia incompleta, ac proinde simul est actus se totum communicas corpori, etiamsi ab illo in eodem esse non pendeat : quæ dependentia non est contra communem animæ rationem. Nam licet aliis animabus contraria conditio insit, non est propter communem rationem animæ, sed propter earum propriam imperfectionem. Et ita ex omnibus illis differentiis solum concluditur, animam rationalem esse alterius speciei, et ordinis ab aliis animabus : non vero esse analogice, vel improprie animam.

13. *Ad secundam conjecturam.* — *Ad tertiam.* — Idemque dicendum est ad alteram probationem sumptam ex modo productionis. Ut enim omittam quæstiones ibi insinuatas (scilicet, an creatio et generatio, vel eductiones dicantur, vel effectiones univoce, vel analogice : et an Deus, ut creator, sit univoce efficiens cum aliis agentibus naturalibus) ut alienas a praesenti instituto : dico breviter quidquid sit de productionibus, certum esse eamdem rem, vel plures ejusdem speciei fieri posse per creationem et generationem. Unde multo magis ex rebus ejusdem generis, et in eo univoce convenientibus, una fiet per creationem, et altera per generationem ; ut Angelus et homo, coelum et elementum. Ita ergo anima rationalis, licet sit vera anima, fieri potest per nobiliorem actionem, quam cæteræ animæ, scilicet per creationem. Tertia denique probatio ex operatione ratione non organica, solum probat, animam rationalem esse immateriale, non vero improprie informare corpus, ut possea declarabimus.

14. *Ad motivum secundæ opinionis, ejusque discursum in num. 6.* — Ad fundamentum alterius sententiae respondeo æquivocationem in illo committi, quoad terminum illum, *movendi se*, duobus enim modis dici potest aliqua res se mouere, scilicet physice, seu efficienter, tantum motum in se efficiendo, vel moraliter se

in finem dirigendo : cum ergo dicitur vivens illud esse, quod seipsum movet, non intelligitur de motione morali in ordine ad finem, sed de motione physica per efficientiam motus, vel operationis in seipso, per se, et ex talis naturæ institutione ; ut in superioribus explicatum est. Quapropter ad rationem viventis, vel animæ simpliciter dictæ impertinet modus, quo se movet in ordine ad finem : sed tantum considerare oportet, an per se, ac proprie se moveat effective propter propriam perfectionem acquirendam. Nam si hoc habeat, erit sufficiens ad rationem viventis, vel animæ, etiamsi finem per talem motum intentum per proprium actum non intendat, nec cognoscat. Ut, verbi gratia, cum animal aliquid videt, propriissime movet se vitaliter, sive propter finem videat, sive non. Imo vita æterna, quæ in visione Dei consistit, est non solum propria, sed etiam perfectissima vita : et tamen non est illa actio propter finem ex directione operantis, sed est naturalis, ac necessaria operatio, per quam finis ultimus obtinetur. Solum ergo probat ille discursus, illa viventia, quæ propter finem moveri possunt, perfectius vivere, quam alia ; quia illa operatio, per quam finis formaliter cognoscitur, vel intenditur, perfectum gradum vitæ requirit. Idemque fere dicendum est ad alias conjecturas, in quibus inæqualitas inter animam vegetativam et sensitivam consideratur. Probant enim animam sensitivam esse altioris perfectionis, et gradus : analogiam vero nullo modo ostendunt. Atque idem dico ad ultimum indicium perfectionis animæ rationalis, quod tota informet singulas partes, de quo infra latius dicendum est.

15. *Circa partem tituli de qualitate divisionis, ratio dubitandi.* — Ex hac vero resolutione nascitur dubium secundo loco propositum, nimirum, qualis sit hæc divisio animæ in tres animas. Ratio autem dubitandi esse potest, quia si divisum est univocum, erit genus, quia prædicatur essentialiter, et quidditative de membris dividentibus, et non est species ultima, nec etiam est prædicatum transcendentis : erit ergo genus. Ergo divisio erit generis in species, quia membra sunt etiam communia, seu universalia et essentialiter diversa. Consequens autem difficultatem patitur, quia tres animæ non condividunt propriæ inter se tanquam membra mutuo distincta, sed comparantur potius tanquam inferius, et superius in linea prædicamentali, vel directe, vel reductive, quæ autem sic subordinantur, non distinguuntur tanquam species sub communi genere,

ut supra etiam notum est. Hoc autem non impedit, quominus divisio in hoc sensu sit adæqua et doctrinalis, et convenienter tradita, ad totam anime amplitudinem explicandam. Neque contra hunc sensum militat difficultas proposita, quia tres animæ, ut sunt membra dividentia in sensu prædicto, non coordinantur in linea prædicamentali, sed sunt species omnino inter se condistinctæ. Nam anima vegetativa, ut est membrum dividens, non sumitur in communi, ut abstrahit a vegetativa pura, seu planta, et a vegetativa animalium : sed pro vegetativa, quæ illum gradum non transcedit, quæ ut sic non constituit vivens in communi, sed tantum plantam in communi : et sic condistinguitur a sensitiva. Et pari modo sensitiva, ut membrum est dividens, sumitur pro anima præcise sensitiva, quæ non constituit animal in communi, sed brutum : et distinguitur ab anima hominis, qua non tantum sensitiva est, sed etiam rationalis. Et hic sensus videtur mihi facilis, et ad rem explicandam satis accommodatus. Auctores autem non videntur communiter ita exponere Aristotelem, vel rem ipsam : et ideo alius est addendus sensus, qui non est contrarius, sed diversus, et si recte explicetur, veritatem etiam continet.

16. *Notatio pro resolutione.* — Ad hujus dubii resolutionem, et clariorem illius divisionis intelligentiam, advertere oportet, communem animæ conceptum duplice abstrahi posse, juxta duos modos similitudinis, seu convenientiæ, quæ inter ipsa viventia, seu animas ipsas considerari, et distingui possunt. Primus modulus convenientiæ est, quatenus plantæ, animalia et homines in hoc convenienti, quod se nutrunt et vegetant. Unde in operatione ipsa abstrahitur conceptus communis nutritiæ, vel vitalis generationis. Et consequenter in principio talis operationis abstrahitur communis conceptus animæ vegetativæ, in quo convenienti animæ plantarum, animalium et hominum, tanquam in communi genere, et ab anima vegetativa sic concepta constituitur vivens, prout est genus commune animalibus et plantis, ut supra cum Aristotele diximus. Et similis convenientia, et cum eadem proportione, consideranda est in anima sensitiva, quatenus est principium sentiendi generatiæ : ut est brutis et hominibus commune. Nam sicut sentire commune est omnibus illis, ita principia sentiendi hominis, et bruti in illa communi ratione convenientiam habent, quæ nomine sensitivæ significatur. Inter animas vero rationales sola specifica convenientia reperitur, et abstrahi potest.

17. *Resolutio.* — *Ad rationem dubitandi in num. 15, juxta proximam resolutionem.* — Juxta hanc ergo abstractionem et considerationem, divisum in illa partitione, est anima, quatenus est principium vitæ, quæ in re ipsa est anima vegetabilis in communi, et est genus ad omnes animas. Nam omnis anima essentialiter est principium vegetandi in communi. Dividitur autem in animam pure vegetabilem, sensitivam et rationalem, divisione univoca, et tanquam genus in species suas, non quidem ultimas, sed partim subalternas, partim ultimam : nec divisione immediata, sed media saltem ex parte. Anima enim illo modo sumpta immediate dividenda esset in pure vegetativam et sensitivam simpliciter : et rursus sensitiva in pure sensitivam et rationalem,

non est idem, quod vegetativum, sed idem, quod animatum, id est, constans corpore, et tali forma, quæ sit principium actionis vitalis. Vivens autem sic sumptum immediate dividit poterit in vivens vegetativum et cognoscitivum: et rursus vivens cognoscitivum, in sensitivum et rationale. Unde tandem concluditur adæquata divisio, tum viventis in illa tria membra, vegetativum, sensitivum et rationale: tum etiam animæ in vegetativam, sensitivam et rationalem.

19. *Resolvitur et satisfit dictæ rationi dubitandi in num. 18.* — Sic autem illa divisio non est generis in species: nam illa tria prædicta solum ratione differunt, non per differentias oppositas, sed per differentias subordinatas, quarum una est per aliam contrahibilis, seu determinabilis. Unde fit, ut illa tria membra possint esse eidem viventi, vel eidem animæ essentialia. Nam idem homo est vivens, animal et rationale: et eadem anima est vegetativa, sensitiva et rationalis, quatenus est principium nutriendi, sentiendi et ratiocinandi. Ac propterea divisio in illo sensu non potest esse generis in species. Quia, ut Aristoteles ait, lib. 10 Metaphysicae, cap. 11, genus et species non differunt specie, utique positive propter rationem tactam, quia non constituantur differentiis oppositis, sed tantum negative dici possunt, non esse ejusdem speciei, quia non eadem differentia constituuntur: ut in disp. 7 Metaphysicae, sect. 3, notavi. Et eadem ratione non possunt habere genus commune: tum quia genus dicit relationem ad species: tum etiam, quia possunt ad constituendam eamdem integrum essentialiam concurrere. Quapropter si aliquis conceptus communis abstrahitur a conceptu generico et specifico, ut conceptus cognoscentis ab homine et animali, quod est genus hominis, et conceptus viventis a nutritivo et cognoscitivo, illud commune revera non est genus, etiamsi contingat esse univocum: sed erit quasi transcendens quoddam, quod differentias extra sui rationem, et proprie contrahentes non habet: sicut conceptus communis, qui interdum abstrahi potest a differentiis simplicibus, non est genericus, sed quasi transcendentalis. Hujusmodi enim est conceptus cognoscitivi, ut abstrahit a rationali et sensitivo, cuius signum est, quia eadem anima hominis, ut ratione distinguitur in sensitivam et rationalem, secum convenit in communi conceptu animæ cognoscitivæ. Et ita patet responsio ad rationem dubitandi in principio positam.

## CAPUT IX.

UTRUM PRINCIPIUM INTELLIGENDI SIT ALIQUA SPIRITALIS SUBSTANTIA SECUNDUM FIDEI ET RATIONIS NATURALIS PRINCIPIA.

1. *Quid nomine substantiae in titulo importetur.* — Hactenus de generica ratione animæ diximus, et illud genus in suas species dividendo, et quæ ad inferiorum graduum animas pertinent, breviter, ac pro instituto nostro sufficienter attigimus, et quod amplius desiderari potest in singulis progressu dicetur. Jam ergo ad graviorem et theologis magis necessariam, ac quodammodo propriam de substantia, et essentia animæ humanae disputationem primum accedimus, quam per diversa prædicata illius propria, et in quibus aliorum viventium materialium animas superat explicabimus et incipiems ab hac differentia *spiritualis substantia*: quia, ut videbimus, est fundamentum omnium aliorum attributorum, quæ hominis animam a ceteris distinguunt. Quid autem nomine substantiae spiritualis in hoc titulo significetur, breviter explicandum est. Et imprimis nomine substantiae generatim sumptæ utimur, ut abstrahit a completa et incompleta: seu prout in materiam, formam et compositum ab Aristotele alibi dividitur. Neque vero tam inquirimus, utrum principium principale, ac primarium, quo nos intelligimus, sit hoc modo substantia, quam id, ut notum supponimus. Quia vel hoc principium est vera forma corporis nostri, vel tantum illi assistens. Si hoc posterius dicatur, licet erroneum sit, ut infra ostendemus, inde evidenter concluditur esse substantiam, quia est quid per se existens; cum supponatur non esse actum informantem. Si vero primum dicatur, inde etiam concluditur esse substantiam, tam propter ea, quæ generatim de anima diximus, et alia, quæ de substantiali forma in genere dixi, in disp. 18 Metaphysicae, sect. 5, ubi ex eo, quod anima rationalis est substantialis forma, dari in aliis rebus corporeis substantiales formas ostendi. Tum præterea, quia vitales operationes, et præcipue intellectuales non possunt non radicari in aliquo substantiali principio, ut est per se notum, et ex discursu materiae constabit. Tum denique, quia homo, ut homo, est una species substantiae per se, quam ex materia, et forma componi necesse est: componitur autem ex principio intelligendi ut tale est: ergo tale principium in homine substantia est.

## CAP. IX. UTRUM PRINCIPIUM INTELLIGENDI SIT ALIQUA, ETC.

517

2. *Quid nomine spiritus.* — *Corporeum spirituali oppositum duobus modis dicitur.* — *Anima nec corporea est primo modo.* — Alter terminus in titulo positus est, *spiritualis*, per quem inquiritur quædam essentialis differentia illius substantiae, quæ in homine est principium intelligendi: supponitur autem per vocem illam esse in mundo alias substantias spirituales, quod de increata substantia, quæ est ipse Deus, non solum de fide certum est, sed etiam ratione evidens. Idem vero de multis substantiis creatis ostendimus in tractatu de Angelis, l. 1, cap. 1, ubi declaravimus substantiam spirituale corporali opponi, quasi privative, ita ut spiritualis dicatur, quæ corporea non est. Substantia autem corporea duobus modis dicitur, uno modo, quæ intrinsece constat ex materia physica capaci quantitatis: alio modo, quia in materia extenditur per quantitatem. Prior modo clarum est, animam non posse esse substantiam corpoream, quia illo modo substantia corporea non est nisi composita ex materia physica, et actu, seu forma substanciali, quod repugnat principio intelligendi quod est in nobis. Quia non est substantia composita ex partibus essentialibus, ut l. 1, de Angelis, c. 7, obiter ostensum est. Et præterea ostendemus infra, illam non esse substantiam completam: substantia autem composita ex materia et forma, est substantia, vel natura completa.

3. *Nec item modo posteriori.* — *Concluditur explicatio nominis spiritualis in titulo.* — Posteriori modo dicitur substantia corporea, substantia simplex, capax extensionis partis extra partem secundum tres dimensiones quantitatis: qualis est, vel materia ipsa, vel forma ligni, aut ignis, vel (ut aliqui volunt) ipsa substantia cœli. Et hoc modo juxta mentem Augustini, ep. 28, substantia corporea dicitur, quæ secundum partes materiae quantæ illi coextenditur, et partem extra partem habet. Unde e contrario illa dicetur substantia incorporea, seu (quod idem est) spiritualis, quæ in sua entitate partium extensionem non habet, nec illius capax est. Verumtamen juxta multorum philosophorum, atque etiam theologorum opinionem hoc non satis est, ut forma aliqua substantialis spiritualis sit. Nam animam equi, verbi gratia, putant non habere extensionem, et nihilominus non esse spiritualis, quia in suo fieri, et esse pendet a materia. Igitur in titulo propositæ quæstionis, per substantiam spirituale intelligere oportebit talem substantiam, quæ neque ex materia

constet, neque illi coextendatur, nec ab illa in suo esse pendeat. Juxta quam vocis interpretationem sub illo titulo due quæstiones includuntur; una est, utrum anima rationalis sit substantia indivisibilis, seu carens partibus integrantibus? Alia est, utrum sit anima independens? Quæ quæstio cum illa coincidit, utrum anima immortalis sit? Ut vero distinctius procedamus, nunc cum D. Augustino supponamus, omnem illam substantiam vere incorpoream esse, quæ nullo modo est capax effectus formalis quantitatis, nec extensionis, vel compositionis partium integrantium. Et in hoc sensu inquirimus, utrum anima substantia spiritualis sit?

4. *Qui in hac quæstione partem negativam tenuerint.* — In hoc ergo puncto multorum sententia fuit, animam hominis esse substantiam corpoream, ac proinde spirituale non esse. Ita senserunt omnes qui eam mortalem fecerunt, quos capite sequenti referemus. Specialiter vero hunc errorem tribuit Tertulliano Augustinus, epist. 157, et lib. de Hæresi, in 86, ubi declarat Tertullianum de propria corporeitate esse locutum: et illum late impugnat, lib. 10, Gen. ad lit., c. 24. Eudem errorem tribuit Tertulliano Isidorus, l. 8, Origenes, cap. 5, dicens Tertullianum docuisse animam hominis esse immortalem, et nihilominus corpoream illam esse credisse, docuitque hunc errorem Tertullianus, lib. de Anima, c. 6, et sequentibus, et multis aliis in locis, quos notat Pamelius, inter paradoxa Tertulliani, in 7. Atque eumdem errorem secutus fuit Vincentius ille, contra quem disputat Augustinus, l. 4, de Anim. et ejus origin., a cap. 12. Et in eumdem incidit Faustus Rheginus, in epistola ad Paulinum.

5. *Recenserunt aliqui ex philosophis pro eadem parte negativa.* — Eudem ex antiquis philosophis docuerunt Anaxagoras, teste Plutarcho, lib. 4, de Placitis, c. 3, et Stoici apud Eusebium, l. 15, de Præparat., cap. 19, et Lucretius, lib. 1, de Rerum natura, quem refert Tertullianus, l. 4, de Anima, c. 5, in fine, et Augustinus, l. de Utilitate credendi, illi attribuit quod animam ex atomis constare dixerit, sicut Epicurus. Et contra eum disputat Lactantius, l. 7, divinarum Institution., c. 12. Refertur etiam pro hoc errore Soranus quidam antiquus medicus, quem quatuor libros de anima commentatum esse refert Tertullianus, lib. de Anima, c. 6, ut omittam Galenum, et alios, qui dixerunt animam esse sanguinem, aut temperamentum, seu harmoniam humorum,